

ER WAS EENS ...

Verhalend concertparcours

Muziek en taal hebben doorheen de menselijke geschiedenis een bijzonder bondgenootschap gesloten: ze sturen ons brein in dezelfde richting. Geen wonder dat de mooiste verhalen niet verteld, maar gezongen worden.

Charles Darwin vergeleek het menselijke vermogen om muziek te maken met dat van vogels die elkaar verleiden met hun mooiste fluittonen: muziek was volgens hem een van de vele middelen die de soort van haar voortbestaan verzekerde. Maar op het einde van de jaren 1990 verwees de cognitieve psycholoog Steven Pinker dat idee naar de prullenmand met de bekende uitspraak dat muziek volgens hem niets meer was dan 'auditory cheesecake': een unieke evolutionaire verworvenheid, dat wel, maar één die geen andere functie had dan het brein te plezieren.

Meer dan cheesecake

De laatste jaren echter raken steeds meer onderzoekers ervan overtuigd dat muziek veel meer is dan alleen maar een evolutionair dessertje: muzikale vermogens hebben waarschijnlijk een belangrijke rol gespeeld in het verwerven en het ontwikkelen van taal. Men veronderstelt dat er eerst sprake was van een allesomvattende muzikale proto-taal, waaruit taal en muziek zich als twee takken van eenzelfde stam verder hebben ontwikkeld.

Die evolutionaire ontwikkeling spiegelt zich in de ontwikkeling van jonge kinderen. Is het u ook al opgevallen dat het gebrabbel van een baby soms verdacht veel op een liedje lijkt? Niet toevallig, want heel veel van de ingrediënten waar componisten muziek mee maken, zijn in de eerste oertaal van kleine baby's al duidelijk aanwezig: puls, vraag en antwoord, korte melodische en ritmische patronen. Vandaar ook de grote gevoeligheid van baby's voor muziek, ze lijken de klanktaal van muziek als

vanzelf te begrijpen. Bovendien blijkt duidelijk dat die eerste muzikale oertaal van jonge kinderen verbonden is met de taalontwikkeling nadien. Heel wat onderzoeken toonden aan dat bij kinderen die in de eerste levensmaanden muzikaal gestimuleerd werden, de taalontwikkeling nadien sneller verliep.

Zingen als ritueel

Muziek en taal enten zich dus van in onze vroegste ontwikkeling – als soort én als exemplaar – op dezelfde stam. Daarna lijken de wegen van muziek en taal zich te scheiden. Maar op belangrijke momenten komen beide weer samen. Denk bijvoorbeeld aan het zingen van rituele teksten, sinds mensenheugenis een wezenlijk onderdeel van bijna elke religie. Gezongen teksten overstijgen de dagelijkse realiteit en de letterlijke betekenis van een tekst. Of het nu gaat om een katholieke priester die zijn godheid aanroept of een trommelende sjamaan die de geesten bezweert: de zingende stem maakt het mogelijk om een andere werkelijkheid te betreden – misschien wel één die aansluit bij het verloren land van onze vroegste herinneringen.

De geschiedenis zingen

Maar ook wanneer mensen elkaar de lange, heilige verhalen wilden vertellen over de geschiedenis van hun volk, verhief men de stem. In de strip Asterix ziet men de kwelende bard Assurancetourix en zijn harp niet graag komen, maar in werkelijkheid speelden deze dichters zangers een uiterst belangrijke rol. In culturen zonder schrift waren zij immers het wandelende geheugen van

Hendrik Goltzius, Stervende Adonis (1609)

een volk. Ze reciteerden vaak duizenden verzen uit het hoofd en een vast patroon van ritmische en melodische figuren hielp hen om alles te onthouden. Niet alleen in het westen speelden epische verhalen een belangrijke rol. Het beeld van de zanger-verteller, de zingende minstrel of de harp-spelende bard vindt zijn pendant in heel wat andere culturen. Denk aan de *griots* uit West-Afrika die zichzelf begeleiden op de eenentwintig-snarige *kora*, de grappende *asmari's* uit Ethiopië strijkend op de eensnarige *mesenko*, of de Mongoolse barden met hun spijkervedel.

Nibelungenlied

Woede, liefde, haat, arrogantie, wraak en politieke berekening: het zijn standaard-ingrediënten van zowat elke epische geschiedenis, of het nu om het *Gilgamesh*-epos uit Mesopotamië gaat, de *Ilias* uit het oude Griekenland, of het Mongoolse *Geser Khan*. Zo ook in het middeleeuwse *Nibelungenlied*, een verzameling van meerdere, deels oppervlakkig samenhangende vertellingen, die een anonieme auteur rond 1200 als een op zichzelf staand verhaal heeft genoteerd. Net als bij bijvoorbeeld de *Ilias* en de *Odyssee* gaat het om verhalen met een lange geschiedenis van mondelinge overlevering en sommige kernmotieven van het *Nibelungenlied* gaan dan ook terug tot de 5e eeuw.

Marc Lewon gaat in dit verhalende concertparcours op zoek naar een muzikale uitvoering van dit epos. Het *Nibelungenlied* werd in strofen gedicht (wel 2.300 in totaal) en waarschijnlijk werd het gezongen – uit het hoofd en altijd deels geïmproviseerd – op bepaalde melodiepatronen die al naargelang de inhoud gecombineerd konden worden. Lewon en zijn muzikanten willen deze manier van voordragen reconstrueren en zijn daarvoor op zoek gegaan naar melodisch materiaal uit de tijd van het *Nibelungenlied*, dat ze vervolgens toepasten op de verzen uit het epos. De instrumenten ondersteunen de zanglijnen en helpen om de verschillende melodieën met elkaar te verbinden.

Zingend vertellen

In de muziek van de vroegbarok en zeker bij het ontstaan van de eerste opera's, kreeg de aloude vertelkunst nieuw leven ingeblazen. Nadat men in de renaissance

Carl Otto Czeschka, Die Nibelungen (1920)

de zingende stem had losgemaakt van haar boodschap en ten dienste gesteld van de abstracte schoonheid van een polyfoon stemmenweefsel, wilde men de stem opnieuw haar vertellende kracht teruggeven. De stem moest net als in de oude Griekse tragedies de emoties van een verhaal tot in de kleinste nuances weergeven.

De moord op Siegfried, Nibelungenlied handschrift K (ca. 1480-90)

Johannette Zomer en het Tulipa Consort duiken in dit concertparcours midden in de emotionele wervelstormen van die vroegbarokke vertelkracht. In het *Lamento d'Olimpia*, bijvoorbeeld, van de Italiaanse

componist Sigismondo d'India, staat het verhaal van de verlaten en wanhopige Olimpia centraal. Dat verhaal plukte D'India uit het lange epische gedicht *Orlando furioso* dat de dichter Ludovico Ariosto neerpende in 1516, zich op zijn beurt baserend op de 12e-eeuwse vertelling van het *Chanson de Roland*. Olimpia zucht, schreeuwt, weeklaagt, weent en berust niet: de muziek volgt haar wanhoop op de voet.

Zwemmen naar de overkant

Altvioliste Victoria Bernáth sluist de oude vertelkunst het verontrustende heden in: een *one-woman-show*, gebracht met niets anders dan haar stem en haar viool, gebaseerd op een hedendaagse versie van een eeuwenoud sprookje. Ze groef naar de Syrische wortels van de Kleine Zeemeermin en vond daar haar hoofdpersonage: Atargatis, een Syrische vruchtbaarheidsgodin, die in de Griekse cultuur de naam Decreto meekreeg. Bernáth verbindt haar verhaal met dat van vluchtelingen vandaag en meer bepaald dat van de jonge Syrische zwemster Yusra Mardini, die als vluchtelinge onder de Olympische vlag mocht deelnemen aan de Zomerspelen in 2016 in Rio de Janeiro. Een epische tocht over land eindigt in Calais waar de zee Decreto voor een ultieme uitdaging stelt. Bernáth zingt, vertelt en begeleidt zichzelf met de snaren van haar viool: het beeld van de middeleeuwse bard die zijn woorden met de vedel ondersteunt is niet ver weg.

Dido op haar troon, Napels (1e eeuw)

Zingen zonder woorden

En dan zijn er nog de liederen zonder woorden, die op hun eigen manier aansluiten bij de proto-taal van onze vroegste kindertijd. Edwin Vanvinckenroye zingt in een eigen onnavolgbare en – vreemd genoeg – toch begrijpelijke klankentaal, waarin elke luisteraar zijn eigen verhaal kan projecteren. Ook hij sluit aan bij de traditie van de middeleeuwse minstrelen en de Afrikaanse griots: hij ondersteunt zijn stem al strijkend en het lukt hem zelfs met meerdere violen tegelijkertijd. Tegelijk sluit zijn performance aan bij de rituele dimensie die zingen altijd heeft gehad: ze wil een ervaring zijn die ruimte laat voor stilte, voor passie en voor dynamiek.

Onderzoekers gaan er steeds meer van uit dat de muzikale oertaal van kinderen

een brug kan slaan tussen verschillende talen. Hetzelfde gebeurt in de muziek van accordeoniste Evelina Petrova en violist Bert Van Laethem. Via klanken uit de Balkan, Rusland, Noorwegen en zelfs China zoeken ze grotendeels improviserend naar een nieuwe taal, die zonder woorden vertelt wat het betekent hier en nu ‘iemand’ te zijn: een nieuwe taal die wortels geeft aan zielen van nu.

Annemarie Peeters

Tulipa Consort:
Johannette Zomer: sopraan
Lidewij van der Voort & Marc Cooper: viool
Yoshiko Morita & Anna Smith: altviool
Susanne Braumann: gamba & lirone
Fred Jacobs: teorbe
Emma Huijsser: harp & blokfluit
Bart Naessens: klavecimbel

—

Antonio Bertali (1605-1669)

Sonate à 3 in d, S-uu 1:4 (1672)

Sigismondo d'India (1582-1629)

Lamento d'Olimpia (1623)

Biago Marini (1594-1663)

Passacaglia à 4, opus 22 (1655)

Jean-Baptiste Lully (1632-1687)

Plainte de Vénus sur la mort d'Adonis, uit *Ballet de Flore*, LWV40 (1669)

Henry Purcell (1659-1695)

Chaconne in g, uit *Fairy Queen*, Z.720 (ca.1680)

Henry Purcell

Dido's Lamento, uit *Dido & Aeneas*, Z.626 (1677-88)

met Nederlandse boventiteling

PROGRAMMA

Edwin Vanvinckenroye: viool & zang	
—	
<i>Silent Music / Renascens</i> (2016-2017)	
Victoria Bernath: altviool & stem	
Christopher Nevens: concept	
—	
Victoria Bernath (1988)	
<i>Tides</i>	
WERELDPREMIÈRE	
met originele teksten	
Evelina Petrova: accordeon & spel	
Bert Van Laethem: viool & spel	
—	
<i>Imaginary Folklor</i>	
Ensemble Leones:	
Marc Lewon: zang, gusli, lier	
Baptiste Romain: crwth (vedel)	
Uri Smilansky: vielle	
—	
Das Nibelungenlied	
programma 1	
Von den Burgonden (1. Äventiure)	
Wie Kriemhilde troumete (1. Äventiure)	
Ich zôch mir einen valken (Der von Kûrenberg)	
Wie Hagene von Sifrit seit (3. Äventiure)	
Der lintrachen (de lintdraak) <i>instrumentaal</i>	
programma 2	
Der lintrachen (de lintdraak) <i>instrumentaal</i>	
We ich han ghedacht (Wizlav von Rügen)	
Wie Sifrit erslagen wart (16. Äventiure)	
Der gêr (de speer) <i>instrumentaal</i>	
programma 3	
Wie Kriemhilde trûrete (hoe Kriemhilde treurde) <i>instrumentaal</i>	
Der Nibelunge nôt (39. Äventiure)	
met Nederlandse boventiteling	
Concertgebouw Brugge maakt deel uit van REMA, Réseau Européen de Musique Ancienne	
Uw applaus krijgt kleur dankzij de bloemen van Bloemblad.	

OVERZICHT

	Foyer parterre	Concertzaal	Concertzaal scène	Kamermuziekzaal	Studio 1	
19:00						19:00
19:30		Edwin Van Vinckenroye 19:15 – 20:00				19:30
20:00						20:00
20:30		Tulipa Consort 20:00 – 20:40				20:30
21:00			Leones Ensemble groep 3 21:00 – 21:30	Victoria Bernáth groep 2 21:00 – 21:30	Petrova & Van Laethem groep 1 21:00 – 21:30	21:00
21:30			Leones Ensemble groep 2 21:30 – 22:00	Victoria Bernáth groep 1 21:00 – 21:30	Petrova & Van Laethem groep 3 21:00 – 21:30	21:30
22:00			Leones Ensemble groep 1 22:00 – 22:30	Victoria Bernáth groep 3 21:00 – 21:30	Petrova & Van Laethem groep 2 21:00 – 21:30	22:00

BIOGRAFIEËN

Victoria Bernáth (CA) haalde een brede waaier aan diploma's in York en Londen. Al tijdens haar studie richtte ze het Meridian Ensemble op, dat inmiddels als het Bennett Quartet vooral strijkkwartetten speelt. Als soliste specialiseerde ze zich onder meer in repertoire voor altviool en stem, waarmee ze opviel tijdens de International Young Artists Presentatie gedurende Laus Polyphoniae 2015. Ze schrijft geregeld haar eigen muziek en bespeelt een Azzoli-altviool uit 1917.

Ensemble Leones (DE) voor middeleeuwse en renaissance-muziek werd in 2008 opgericht door Marc Lewon. De groep valt vooral op door het gebruik van vergeten instrumenten en het opdiepen van werken uit nog onontgonnen bronnen. De eerste cd met werken van Josquin werd zeer goed onthaald, waarop nog opnames volgden rond Neidhart, Agricola en Wolkenstein, steeds op het label Christophorus.

Marc Lewon (DE) bespeelt de instrumenten van de luifamilie en is specialist in mid-deleeuwse Duitse taal en literatuur. Na een studie musicologie in Heidelberg behaalde hij een diploma aan de Schola Cantorum in Bazel, waarop hij ging optreden met tal van gespecialiseerde ensembles zoals Dulce Melos, The Clemencic Consort en ordo virtutum, evenals met zijn eigen Ensemble Leones.

Evelina Petrova (RU) is actief als accordeoniste, stemkunstenares en componiste en ontving tal van prijzen voor haar werk. Ze ontwikkelde een voorliefde voor improvisatie en samenwerking, onder meer met Jethro Tull. Haar eerste album getiteld *Year's Cycle* werd gevolgd door *Upside Down* met haar Petersburgse stadsgenoot Alexander Balanescu en *Living Water*, een weerslag van een sprookjesachtig project met de danser Tanya Khabarova.

Tulipa Consort (NL) werd in 2013 opgericht door Johannette Zomer, in naam verwijzend naar de zogenaamde Tulpenmanie, de speculaties rond de nieuwe bloem die de Lage Landen in de 17e eeuw in haar ban hield. Het Consort trad onder meer op tijdens de Händel Festspiele in Göttingen en in Itinéraire Baroque, het festival van Ton Koopman in de Dordogne. Daarnaast werkten ze samen met hoboïst Bart Schneemann.

Bert Van Laethem (BE) vertrok na zijn studie in Leuven naar Boedapest, waar hij diep onder de indruk raakte van de Hongaarse cultuur en de rijkdom van de Oost-Europese traditionele muziek. Terug in België ging hij aan de slag met de bekendste klassieke orkesten en kamermuziekensembles. Als freelance muzikant werkte hij samen voor concerten en cd-opnames met onder meer Teresa Salgueiro, Lucilla Galeazzi, Dulce Pontes, Olla Vogola en Guido Belcanto.

Edwin Vanvinckenroye (BE) groeide op in een gezin dat muziek ademt. Samen met zijn broers stond hij op podia in binnen- en buitenland met Troisoeur en zijn muziekkunstestructuur TRIBE. Hij zingt en componeert eigen nummers op viool & voetpercussie, leerde de geheimen kennen van de Indische muziek, en is een geboren improvisator die zich zowel in alternatieve klassiek-, folk- en wereldmuziekmiddens als een vis in het water voelt.

Johannette Zomer (NL) studeerde in Amsterdam bij Charles van Tassel en zong sindsdien een breed repertoire. Ze is echter het meest bekend om haar uitvoeringen van oude muziek, vaak in gezelschap van specialisten als Ton Koopman, Frans Brüggen en Gustav Leonhardt. Ze is te horen op tal van cd's, onder meer in duo met luitist Fred Jacobs, met wie ze opnames maakte van Engelse en Franse liederen.

Joel Bergner, The Za'atari Project, coöreatie met de kinderen in een Jordaanse vluchtelingenkamp (2013)

GEEF MUZIEK EEN KANS

Kom op 4 maart tussen 10 en 18 uur in het Concertgebouw uw muziekinstrumenten doneren tijdens de nieuwe Brugse muziekbiënnale B Major! Tegelijk kunt u genieten van concerten en gesprekken tot zelfs een veiling van culturele memorabilia van

B Major!-partners. Maar u kunt Music Fund ook financieel steunen. Naar aanleiding van het festival vindt u daarom collectebussen bij alle partners van B Major! Help mee en geef muziek een kans! Alle informatie vindt u op www.musicfundbrugge.be

HENK VAN RENSBERGEN

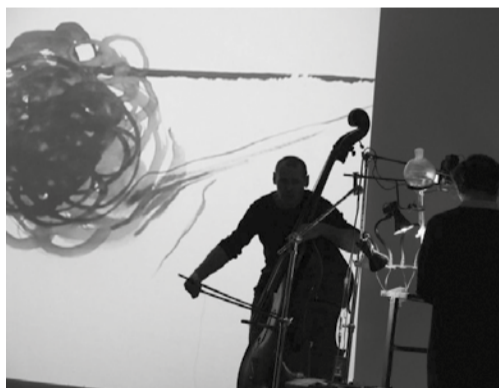
© Henk van Rensbergen

Fotograaf Henk van Rensbergen is al meer dan dertig jaar gefascineerd door de magie en spanning van leegstaande fabrieken en vergeten kasteeltjes. Sinds 2015 werkt hij aan een nieuw project met beelden van hoe

de wereld er zou kunnen uitzien als de mens zou uitsterven. Een selectie van zijn foto's is momenteel te bewonderen in het Concertgebouwcafé.

wo 25.01.17 — zo 16.04.17

IN DE KIJKER

Peter Jacquemyn © Raphael Tanghe

do 02.03.17 / 20.00 / Concertgebouw
**Klank / Beeld / Verbeeldingsrijk
concertparcours**

In een beeldend concertparcours contrasteren, stuwen en onderbreken muziek en beeld elkaar: contrabassist Peter Jacquemyn gaat de dialoog aan met performancekunstenaar Sigrid Tanghe, cellist Arne Deforce en kalligraaf Brody Neuschwander sluiten af met een intrigerende performance. Componiste Annelies Van Parys laat zich op haar beurt inspireren door Luc Tuymans' *Angel* voor een nieuw werk op tekst van Gaea Schoeters.

© Helge Krueckeberg

vr 17.03.17 / 20.00 / Concertzaal
Solistenensemble Kaleidoskop & Luigi De Angelis / змея – The Riot of Seduction
De visionaire kunstvernieuwer Sergey Diaghilev – de geniale generaal van de kunst – diende als inspiratiebron voor de muziektheatervoorstelling *змея*. Deze nieuwe voorstelling van Solistenensemble Kaleidoskop en Luigi De Angelis begint als een installatie, maar transformeert in een grillig, zinnenprikkelend en uitdagend spektakel.

i.s.m. Klarafestival

© Marco Borggreve

vr 24.03.17 / 20.00 / Concertzaal
Stile Antico / Shakespeare's Sweet Harmony
400 jaar na de dood van William Shakespeare legt Stile Antico de muzikale kant van Englands grootste auteur bloot. Werken van zowel protestantse als katholieke tijdgenoten als Thomas Morley, Robert Johnson en William Byrd klinken naast twee gloednieuwe Shakespeare-zettingen, speciaal voor het ensemble geschreven door Nico Muhly en Huw Watkins.

Alexei Lubimov © François Sechet

vr 21 — zo 23.04.2017
Domein Alexei Lubimov

Klein van gestalte, ijzeren vingers met fluweelzacht toucher, en een priemen-de arends-blik voor de verborgen diepte van een partituur, dat is Alexei Lubimov. Zijn Domein presenteert drie facetten van zijn kunnen: feilloos stijlgevoel in de Weense klassiekers, een fijne neus voor het samenspel van traditie en vernieuwing in Debussy en Stravinsky, en engagement voor de muziek van zijn thuisland.